

שהמלמדים ילמדו עם הנערים בבית פרטי, ואולי זה יביא לתזוזה אצל המנהלים, אמנם מצד שני צעקת המלמדים נכונה, דמלבד מה שאי אפשר להם לפרנס ב"ב, וזה גופא מפריע למלמד במלאכת הקודש שלו, שם התלמוד תורה יורד, ועל כולם, נועלים דלת למלמדים אחרים שיסברו שלא יוכלו להתפרנס כמלמד, והמנהלים צריכים לידע שמנהל אינו רק כבוד אלא אחריות ומלאכה רבה, ועליהם לדחוק עצמם ואפילו ללוות ולשלם, ואם פשעו במלאכתם מלאכת שמים, עליהם להסתלק.

והמנהלים ¹²³⁴⁵⁶⁷טוענים שיש להם חובות שלוו מזמן לשלם משכורות ולא פרעו, ועיין ב"רב פעלים" (ח"ב חו"מ א') שתשלום לפועלים קודם חובות, ואולי בת"ת וכדומה כל התחייבות בהלואה בסתמא מעיקרא בהסכמת המלמדים ואם כן אולי חייבין להקדים תשלום החובות, ומ"מ לשבות באופן פראי בלי רשות בית דין או רבני העיר הוא פשע, שכן מונעים ת"ת דרבים, וקרוב הדבר שהמלמדים באיסור נידוי שמעכבין ת"ת דרבים, ולכן צריך שיפעלו המלמדים בעצת חכמים ובס"ד יצליחו.

סימן שפג

פיטורי מורים בבית ספר

קבלתי מכתבו בו כתב שיש לפטר חלק מהמורים ושאלתו היאך לנהוג, והנה פרנסה הרי היא דיני נפשות ממש, וכאן הלוא פרנסת נפשות הרבה תלויים בהחלטה, ואני לא בקי בנעשה אצלכם רק אכתוב לו כללים.

והנה הרמב"ם (פ"ד מהלכות כלי המקדש הכ"א) כתב שאין מורידין לעולם משררה שבקרב ישראל אלא אם סרח, והיינו שאינו ראוי למשרתו, וכן מפורש בריטב"א (מכות יג.) ע"ש, וטעם הדבר מבואר בביאור הגר"א (או"ח סי' נ"ג) ע"פ הגמ'

בגיטין (ס:) שיסברו שהורידו אותו מפני שאינו ראוי וזיק לו לעתיד, ולכן כשיש הכרח לפטר מורים יש להשתדל שתשאר זיקה למעביד אפילו לשעתיים בשבוע.

ולענין מי לפטר קודם, זהו דיני נפשות, שכן חי משפחות ופרנסתם תלויים בזה, והשיקול המרכזי צריך להיות טובת התלמידים דהיינו מי מהמורים מצליח ומוצלח יותר במלאכתו, אך דבר זה קשה מאד לקבוע.

ויפה הדבר להקים ועדה שתחליט את מי מהמורים לפטר, ויהיה בועדה נציג למורים ונציג להורי התלמידים והמנהל יהיה יו"ר, ויסכימו ביניהם שיש איסור רכילות לספר לאחרים מה שהציעו ומה שדיברו, ועל תנאי זה מצטרפים ומחליטים וה' יהיה בעזרם.

והנציגים ייבחרו באסיפות של ההורים ושל המורים בפתקאות, כך שיהא סודי ולא יפורסם למי הצביעו, ויש להורים ולמורים לבחור מלבד נציגים גם סגנים, שכן הנציגים שייבחרו יהיו פסולים לדון בקרובים, ואם ידונו על קרוב של אחד הנציגים יחליפו הסגן.

ואני חוזר ומדגיש שלענ"ד חשוב מאוד שיישארו המורים המפוטרים עם זיקה לבית הספר כדי שלא יאמרו שפיטרו אותם מחמת שאינם ראויים, וההכרעה בזה מהתמורות שבחמורות, ומ"מ אדמה שאם יבחרו בעצמם נציגיהם הרכילות וביזוי האנשים יהיה מעט, ויעשו הכל בעצת ת"ת דוקא.

סימן שפד

בענין לפטר אברך מכולל

קבלתי מכתבו ושאלה זו נשאלתי כבר כמה פעמים מה דינו של אברך בכולל, אם דינו כפועל שמקבל משכורת או רק כמקבל צדקה.

ולכאורה, הדבר תלוי, אם משועבד ללימוד מיוחד כדעת מנהל הכולל אז דינו כשכיר, ואם יכול ללמוד מה שרוצה הרי הוא כמקבל צדקה.

אוצר החכמה

ובשו"ת "תשובות והנהגות" (ח"ג סימן ת"ע) הבאנו מהסבא קדישא מהרש"א אלפאנדרי זצ"ל שדין אברך כדין שכיר וכשיש למנהל ואינו משלם עובר ב"בל תלין", ולפי זה תשלומי שכר האברכים קודמים לתשלום חובותיו, וחייב לשלם מדי חודש בחודשו אם יש לו, שכן תשלום לשכיר קודם לפרעון חוב, ע"ש היטב.

אוצר החכמה

אמנם מסברא נוכל לומר שאין דין אברך כשכיר, ואף שמשועבד למנהל, אין מנהל הכולל מרויח מזה, וכל כוונתו לטובת האברכים, שכן רצוי לבחור מסכתא שכולם לומדים ביחד, אבל אינם עובדים בזה בשבילו, ולכן אין דינם כפועלים אלא כמקבלי צדקה ותמיכה.

אוצר החכמה

ומה שמביא מרב אחד, שאם הוא כשכיר או כשמפטרו חייב לשלם לו פיצויים, לא שמענו מעולם דבר זה, ומדין תורה לא מצינו פיצויי פיטורים בפועל, רק הוי מנהג המדינה ושוכר פועלים אדעתא דהכי, אך זה דוקא בפועל, אבל אברך בכולל יש לדמותו לסטודנט, ואף למנהג המדינה לא מקובל לשלם פיצויים, ואם רוצה להוציא פיצויים ובפרט מצדקה צריך להביא ראיה.

ומיהו בין אם אברך דינו כשכיר או דינו כמקבל צדקה, נראה פשוט שאי אפשר לפטרו סתם, ואם דינו כשכיר צריך לתת לו זמן שיוכל למצוא כולל אחר או מלאכה, ומשך הזמן תלוי באם מצויים במקום עוד כוללים שיכול למצוא בקלות כולל אחר, ובתוך הזמן יש לו זכות לנסות משרה אחרת, אמנם אם אברך דינו כמקבל צדקה לכאורה יש לו דין קדימה, אבל אם האברך פוגע באיכות הכולל. ואם יפטרוהו יכולים לשפר את

איכות הכולל, יכולים לפטרו ובלבד שימשיך ללמוד או שישלמו לו עד סוף הזמן ואולי אפילו עד שנה.

אוצר החכמה

אמנם נראה שאפילו אין במש"כ חיוב, מ"מ כיון שזהו מוסד ציבורי חייבין מן הדין לנהוג לפנים משורת הדין, עיין ב"מ (פג.), וציבור דינם כאדם חשוב, ובכל ספק יש לילך לטובת האברכים, וישלמו לו אפילו לא בא מדי חודש עד כשנה, ומאז יפחתו לו לאט לאט לעוררו לחפש משרה או כולל אחר, ולא יפטרוהו סתם דזה הוי בזיון התורה, (ובירושלם עיה"ק מנהג עתיק לא לפטר בן כולל בשום אופן, אלא אם פשע והתרו בו, אבל כנראה שכיום נוהגין ככל הכוללים ונשתנו התנאים המקובלים).

ונראה הדבר ויאה למנהל כולל שרוצה לפטר אברך שלא פשע כלל, להתחסד ולשאול דעת רב מובהק, ולא יקבל ע"ע לבד האחריות לצער בן תורה, שהיא כדיני נפשות ממש, ואז בהסכמתו שזהו לטובה וכוונתו לש"ש יצלית, אבל ירחיב לאברך זמן עד שנה וכמ"ש כנלע"ד, ודע שכל זה אם האברך אינו מפריע לישיבה או לכולל, אבל אם מפריע יש להוציאו מיד, ויתיעץ עם רבנים אם צריך לשלם לפנים משורת הדין.

אמנם אם כי רצונו שכל בן תורה ישפיע מתורתו, ויהיה טופח להטפיה, וטוב להם וטוב לעולם, מ"מ ראוי לידע ולהודיע שכבר אמר משה רבינו לעדת קרח "המעט מכם כי הבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל ובקשתם גם כהונה", ופירש הגר"י אברמסקי זצ"ל שחיפשו כהונה, והיינו איזה משרה, וע"ז השיב להם משה, המעט מכם כי הבדיל אלקי ישראל אתכם מעדת ישראל ובקשתם גם כהונה, והכוונה דזהו גופא שאתם שבט לוי המיוחדים לעבוד ה' תמיד היא גופא

משרה, ומה לכם לבקש כהונה, הלוא היא גופא כהונה.

אורח חיים 1234567

וזה רמז לזמנינו ששבט לוי שהם המוסרים נפשם לשבת בכולל, באהלה של תורה, הלוא זהו גופא כהונה, שבית ישראל מקבלים השפעתם מהם, ובקשתם גם כהונה דהיינו משרה, והלוא זהו גופא כהונה לזכות לשבת כל הזמן באהלה של תורה, והיושבים באהלה של תורה הם שבט לוי בזמנינו וכמבואר ברמב"ם (סוף הלכות שמיטה ויובל).

ודע עוד דאיתא בסנהדרין (צט:) שאם אומר מאי אהני לן רבנן, לדידהו קרו ולדידהו תנו, דהיינו שאין תועלת לעולם בלומדים, הוא אפיקורס, ומפרש רש"י שמהנים לעולם ומקיימין אותו, והוא אומר דלא מהני מידי הוא אפיקורס, וד"ז מעיקרי ויסודי עם ישראל, שצריך שבט לוי, וכולם מתקיימים בזכותם, וזה בכל דור ודור וכ"ש בזמנינו.

ועיין "אור שמח" (הלכות ת"ת פ"א) שמפרש בגדר מצות תלמוד תורה שכל אחד חייב לפי כשרונותיו ונטיותיו, והתביעה מכל אדם לעסוק בבקיות, או בעיון, או בפסיקה, אינה שווה, רק כל אחד לפי מה שהוא אדם, ואם כן מי שזיכה אותו הקב"ה ביכולת להשפיע וללמד

מחויב כן, אבל כל לומד תורה עכ"פ הוא מצבא ה' ומועיל, ובלבד שיתעסק בתורה ולא יבזבז הזמן בהבלים, שאז פורק מעצמו עול, ועיקר מעלת בן תורה הינה כשיש עליו עול תורה, ולא כשלומד רק שיש לו זמן ורגיל לשוחח תדיר וכדומה, ובספרי מוסר האריכו בכ"ז.

וידוע כשנתגלה אצל ה"חפץ חיים" גלגול, וציוה למנין חשובים סדר להוציאו, שאלו אותו למה ה"חפץ חיים" אהוב ומרוצה כ"כ בשמים, והשיב שידע ערך זמן ואינו מבזבז רגע, וזהו הסיבה שאהוב למעלה, הרי שעם כל מעלותיו בולט בעיקר ההתמדה.

וסיפרו כשחלה הגאון רבי נפתלי טרופ זצ"ל, בני הישיבה קיבלו על עצמם לזכותו שעות נוספות ללמוד, ושאלו את ה"חפץ חיים" מה הוא מוכן להוסיף, והשיב מינוט אחד, ותמהו מה זה מינוט אחד, והשיב תאמינו לי שכל מינוט חשוב מאד בשמים, ולא אוכל יותר שהכל מחושב אצלי.

ורבינו הגר"א זצ"ל כשהיה בעיר סעליץ דימה שישן עשר דקות יותר מהצורך וקיבל ע"ע כמה וכמה תיקוני תשובה ולא נחה דעתו, ומימרא בפי ה"חפץ חיים", "העולם אומרים זמן זהו כסף, ואני אומר זמן הוא חתיכת חיים".

נוקי ממון

ועבד) משום דלאו בני שליחות נינהו, אבל הריטב"א (הובא בשטמ"ק ב"מ דף י:) כתב שבמשנה דהשולח את הבערה מיירי שנתן לחש"ו בערה ואינו אלא גרמא בעלמא, אבל אם אומר להם להזיק חייב דכיון דאינם בני חיובא יש שליח לדבר עבירה וחייב המשלח.

סימן שפה

שלח בנו הקמן להזיק והזיק מה דינו של האב

במשנה (ב"ק נט:) השולח את הבערה ביד חש"ו פטור, ופירשו התוס' בב"מ (י: ד"ה אשה